

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

**Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації
керівних кадрів**

С.М. Свешніков

В.В. Юрченко

В.І. Крижановський

**Бюджетно-податкова політика сучасної
держави та гармонізація податкових систем
країн ЄС. Вектори для України**

Навчальний посібник

КИЇВ – 2016

Лист погодження

Рукопис модуля, складений Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів Міністерства доходів і зборів України відповідно до Наказу Міністерства доходів і зборів України від 04.02.2014 №113 «Про затвердження Положення про систему підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб органів доходів і зборів», Положення про дистанційне навчання затверджене наказом Міністерства освіти та науки України від 25.04.2013 №46, Положення про дистанційне навчання за технологією Moodle, затверджене наказом Центру ППККК Міндоходів України від 19.09.2014 №37-з та Порядку проведення очно-дистанційного навчання за професійними напрямками підвищення кваліфікації у Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів органів ДПС України, затверджене наказом від 23.01.2013 №05-з.

Автори:	Свешніков Сергій Миколайович – завідувач кафедри державного управління та податкової політики, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник	_____	_____
		(підпис)	(дата)
	Юрченко Володимир Володимирович – директор Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів, кандидат економічних наук, доцент	_____	_____
		(підпис)	(дата)
	Крижановський Віктор Іванович –старший викладач кафедри державного управління та податкової політики	_____	_____
		(підпис)	(дата)

Схвалено: на засіданні кафедри державного управління та податкової політики,
протокол № _____ від _____

ПРОГРАМА МОДУЛЯ

Актуальність модуля визначається:

- євро інтеграційною спрямованістю України, адаптацією інституту державної служби імплементацією законодавства в податковій сфері до загальноприйнятих норм і правил Європейського Союзу (далі ЄС);
- необхідністю формування сучасної власної бюджетно-податкової політики спрямованої на досягнення фінансової достатності, економічної ефективності та соціальної справедливості;
- необхідністю побудови вітчизняної податкової системи європейського зразка.

Мета модуля – формування професійних компетенцій працівників органів ДПС України для виконання організаційних та управлінських функцій, вивчення зарубіжного досвіду щодо особливостей формування бюджетно-податкової політики сучасної держави в умовах поглиблення глобалізаційних процесів, гармонізації податкових систем країн ЄС для усунення диспропорцій та збільшення регулюючих функцій оподаткування.

Завдання модуля:

- **систематизувати знання:**
  - відносно нормативно-правових засад формування Європейського Союзу, визначення основних напрямів європейської інтеграції України;
  - принципів формування та концептуальні підходи реалізації бюджетно-податкової політики сучасної держави в умовах глобалізації;
  - із зарубіжного досвіду міждержавного співробітництва у податковій сфері, гармонізації податкових систем країн ЄС з визначенням векторів для України.
- **удосконалити вміння:**
  - організації роботи при виконанні основних функцій підрозділів прогнозування, аналізу, обліку та звітності, зокрема, в частині застосування інноваційних практико орієнтованих підходів удосконалення системи оподаткування та податкової політики в Україні в контексті Європейської інтеграції;
  - здійснювати аналіз немобільних та мобільних податкових баз з метою оптимізації оподаткування, пошук шляхів протидії тіньовій економіці;
  - враховувати особливості взаємозв'язку рівня оподаткування з показниками економічного й соціального розвитку країни, регіону, території;
  - забезпечувати взаємодію структурних підрозділів органів ДПС при виконанні аналітичних функцій.

Очікувані навчальні результати модуля:

- **знання:**
  - нормативно-правових засад функціонування Європейського Союзу та імплементації законодавства України до загальноприйнятих норм і правил країн ЄС;
  - принципів формування та реалізації бюджетно-податкової політики сучасної держави в умовах поглиблення глобалізаційних процесів;
  - тенденцій розвитку та гармонізації податкових систем країн ЄС.
- **вміння:**
  - застосовувати законодавчі та нормативно-правові акти України в сфері оподаткування при виконанні функцій прогнозування та економічного аналізу, готувати пропозиції щодо імплементації податкового законодавства України до загальноприйнятих норм і правил країн ЄС;
  - враховувати особливості реалізації бюджетно-податкової політики на відповідному етапі економічного розвитку країни;
  - забезпечувати аналіз тенденцій розвитку економіки оподаткування зарубіжних країн з метою побудови сучасної системи європейського зразка.

Навчальна стратегія модуля

Реалізація завдань для досягнення навчальних результатів модуля здійснюється шляхом:

- самостійного вивчення навчального матеріалу на основі розробленого для модуля комплексу навчально-методичних матеріалів (НММ);
- виконання практичного завдання, спрямованого на розвиток вмінь на практиці застосовувати набуті теоретичні знання;
- участі у семінарському занятті з метою розвитку критичного мислення для використання у професійній діяльності здобутих знань і вмінь;
- проведення вступної та вихідної самооцінки професійних компетенцій;
- підсумкового контрольного тестування до модуля.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН МОДУЛЯ

- Тема 1. Бюджетно-податкова політика країн в умовах ринкової економіки. Зарубіжний досвід – Україна
- Тема 2. Гармонізація податкових систем країн ЄС. Європейський вибір України

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА МОДУЛЕМ

- Презентація Модуля.
- Вступна самооцінка професійних компетенцій.
- Вивчення теоретичного матеріалу Модуля.
- Складання тесту для самоконтролю.
- Виконання практичного завдання.
- Вихідна самооцінка професійних компетенцій.
- Підсумкове тестування до Модуля.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН та БАЛІВ до МОДУЛЯ

	<i>Теорія, год.</i>	<i>Практ., год.</i>	<i>Тест, год.</i>	<i>Всього, год.</i>
Модуль	4	1,5	0,5	6
Бали	-	5	5	10

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Навчальні результати слухачів у межах Модуля оцінюються на основі:

- виконання практичного заняття;
- підсумкового тесту;

Максимальна кількість балів за Модуль – 10.

Мінімальна необхідна кількість балів за Модуль – 6, але не менше 3 по кожному з контрольних заходів (виконання практичного завдання, тестування)

Примітка: Кожним слухачем виконується одне практичне завдання на вибір із запропонованих (відповідь до 3 сторінок формату А4, шрифт 14).

Вхідна самооцінка професійних компетенцій

№ зп	Компетенція	Рівень		
		Високий	Достатній	Недостатній
31	Нормативно-правові засади функціонування Європейського Союзу та імплементації законодавства України до загальноприйнятих норм і правил країн ЄС			
32	Принципи формування та реалізації бюджетно-податкової політики сучасної держави в умовах поглиблення глобалізаційних процесів			
33	Тенденції розвитку та гармонізації податкових систем країн ЄС			
B1	Застосовувати законодавчі та нормативно-правові акти України в сфері оподаткування при виконанні функцій прогнозування та економічного аналізу, готувати пропозиції щодо імплементації податкового законодавства України до загальноприйнятих норм і правил країн ЄС			
B2	Враховувати особливості реалізації бюджетно-податкової політики на відповідному етапі економічного розвитку країни			
B3	Забезпечувати аналіз тенденцій розвитку економіки оподаткування зарубіжних країн з метою побудови сучасної системи європейського зразка			

Вихідна самооцінка професійних компетенцій

№ зп	Компетенція	Рівень		
		Високий	Достатній	Недостатній
31	Нормативно-правові засади функціонування Європейського Союзу та імплементації законодавства України до загальноприйнятих норм і правил країн ЄС			
32	Принципи формування та реалізації бюджетно-податкової політики сучасної держави в умовах поглиблення глобалізаційних процесів			
33	Тенденції розвитку та гармонізації податкових систем країн ЄС			
B1	Застосовувати законодавчі та нормативно-правові акти України в сфері оподаткування при виконанні функцій прогнозування та економічного аналізу, готувати пропозиції щодо імплементації податкового законодавства України до загальноприйнятих норм і правил країн ЄС			
B2	Враховувати особливості реалізації бюджетно-податкової політики на відповідному етапі економічного розвитку країни			
B3	Забезпечувати аналіз тенденцій розвитку економіки оподаткування зарубіжних країн з метою побудови сучасної системи європейського зразка			

ТЕОРЕТИЧНІ та ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ до МОДУЛЯ

1. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. №1629:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р., №40:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
3. Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу»: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/615/98>
4. Указ Президента України Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу від 5 березня 2004 №278/2004:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/278/2004>
5. Угода про партнерство та співробітництво:
http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=31652&cat_id=31609&ctime=1148909555021
6. Угода про реадмісію Україна - ЄС:
<http://www.ukraineeu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/11746.htm>
7. Угода про спрощення оформлення віз Україна - ЄС:
<http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/11577.htm>
8. Європейська політика сусідства. - <http://www.delukr.ec.europa.eu/page28249.html>.
9. Європейська політика сусідства. Стратегія. -
http://www.delukr.ec.europa.eu/data/doc/Strategy-Paper_may04_ukr.pdf.
10. Розширена Європа — Сусідні країни: Нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами. Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту. - <http://www.delukr.ces.eu.int>.
11. Спільна декларація країн-учасниць Празького саміту з питань Східного партнерства. 7 травня 2009 року, Прага:
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/090507__prague_declarati on_of_the_eastern_partnership_summit_uk.pdf
12. Документи щодо Східного партнерства: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/31053.htm>
13. Хронологія двосторонніх відносин Україна – ЄС, тексти угод, доповіді, інші матеріали – Сайт Представництва ЄС в Україні: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/chronology/index_uk.htm
14. Порядок денний асоціації Україна – ЄС – Урядовий портал:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791
15. Установчі договори Європейського Союзу (консолідовані версії) / Пер. Державного департаменту з питань адаптації законодавства, за заг. ред. Олени Зеркаль. – К.: «Ніка-Прінт», 2010. – 416 с.: http://www.minjust.gov.ua/files/consolidated_versions_20120516.PDF
16. Відносини Україна – ЄС: в умовах сучасних викликів / Публікація Фонду ім. Фрідріха Еберта: Представництво в Україні [Електронний ресурс]
<http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/letzte-Fassung.pdf>
17. Косгроув, Кріс; Хейліер, Марк. Перспективи укладення угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС: Попередній аналіз. – Харроу, Велика Британія: Фонд стратегічних програм (колишній Фонд глобальних можливостей), 2008. – 58 с. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ctaeconomic.com/eu-ukraine-fta_ua.html
18. Угода про асоціацію Україна-ЄС: дороговказ реформ / Олександр Сушко, Ольга Зелінська, Роберт Хорольський та ін. – К.: Фонд Конрада Аденауера, Інститут Євро-Атлантичного співробітництва. – 2012. – 53 с.: http://www.kas.de/wf/doc/kas_32048-1522-13-30.pdf?120912135109

-
19. Урядовий портал. „Європейський вибір”:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=741034&cat_id=31455
  20. Відносини Україна-ЄС на сайті ЄС:
http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/index_en.htm
  21. Відносини Україна - ЄС - МЗС України: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/400.htm>
  22. Україна-ЄС: хронологія відносин: <http://www.delukr.ec.europa.eu/page262.html>
  23. Європейський Союз (ЄС) - Представництво Європейського Союзу в Україні:
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
  24. Представництво України при Європейському Союзі: <http://www.ukraine-eu.be/>
  25. Бібліотека Міжнародного центру перспективних досліджень. Тема „Європейська інтеграція” . – <http://www.icps.kiev.ua/library>
  26. Вісник “УНІАН – Новини ЄС”: <http://unian.net/ukr/products/95/>
  27. Довідник з європейської інтеграції <http://eu-directory.ea-ua.info/>
  28. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №275-VI (зі змінами та доповненнями)
  29. Директива Ради 2006/112/ЄС про спільну систему податку на додану вартість від 28 листопада 2006 року, http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_928
  30. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2542-III (зі змінами та доповненнями).

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ до МОДУЛЯ

Тема 1. Бюджетно-податкова політика країн в умовах ринкової економіки.

Зарубіжний досвід – Україна

- 1.1. Бюджетно-податкова політика – складова фінансової політики. Сутність, функції, принципи формування, органи управління та правове забезпечення
- 1.2. Теоретичні аспекти бюджетно-податкової політики держави
- 1.3. Моделі реалізації бюджетно-податкової політики на різних етапах розвитку країн з ринковою економікою. Зарубіжний досвід – Україна
- 1.4. Особливості бюджетного процесу розвинутих країн для досягнення економічної стабільності

1.1. Бюджетно-податкова політика – складова фінансової політики. Сутність, функції, принципи формування, органи управління та правове забезпечення

Фінансова політика держави — комплекс взаємопов'язаних і цілеспрямованих заходів держави щодо мобілізації фінансових ресурсів, їх розподілу та використання на основі фінансового законодавства країни з метою реалізації тієї чи іншої державної програми соціально-економічного розвитку.

Складові фінансової політики:

- бюджетно-податкова;
- кредитно-грошова;
- інвестиційна;
- страхова;
- амортизаційна;
- валютна;
- митна.

Бюджетно-податкова політика є складовою фінансової політики держави, основними інструментами якої виступають податки та державні витрати. В розвинутих країнах світу через бюджети та державні соціальні фонди відбувається перерозподіл від 37 до 55% валового внутрішнього продукту (далі ВВП).

З урахуванням сучасних тенденцій глобалізації та інтеграції економічних систем, посилення міжнародної конкуренції бюджетно-податкова політика будь-якої держави – це сукупність правових, фінансових і організаційних заходів держави у сфері регулювання бюджетних і податкових відносин, які направлені на формування і використання фінансових ресурсів в системі регулювання економічного розвитку країни. Найчастіше її ототожнюють з *фіскальною або податковою політикою*. Така точка зору має підстави для існування, оскільки зміст і роль будь-якої політики визначається її цілями.

Цілями бюджетно-податкової політики держави є:
• забезпечення росту (подолання спаду) виробництва та стабілізація економіки;
• стимулювання розвитку пріоритетних сфер діяльності та структурних перетворень;
• досягнення різкого структурного зрушення економічних пропорцій на користь тих виробників, які працюють безпосередньо на задоволення потреб населення;
• стримування інфляційних процесів;
• забезпечення достатніх надходжень до бюджету для фінансування невідкладних соціальних програм;

- створення найсприятливіших умов для стимулювання ділової інвестиційної активності, розвитку підприємництва тощо.

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Фіскальна функція	Функція економічного регулювання	Функція вирівнювання доходів
Бюджетно-податкова політика забезпечує необхідні ресурси для урядової діяльності, а саме: <ul style="list-style-type: none"> • на військово-оборонні витрати; • на реалізацію економічних і соціальних програм; • на підтримку уряду тощо. 	Податки та видатки бюджету використовуються як інструменти управління економікою та досягнення певних цілей економічної політики (економічного зростання, структурної перебудови тощо).	Бюджетно-податкове регулювання виступає як інструмент перерозподілу ВВП з допомогою прогресивної шкали оподаткування, а також системи трансферних виплат бідним, безробітним, інвалідам, сиротам тощо.

Буржуазна цивілізація виробила відомі критерії оподаткування: *справедливість, неупередженість, рівність, всеосяжність, платоспроможність*. Додержання цих правил – необхідна умова здорового соціально-економічного розвитку, а порушення неминуче веде до занепаду держав. Тому **принципи формування податкової політики** виступають основними критеріями оцінки якості податкового механізму.

1. Принципи бюджетного забезпечення	
<i>Принцип достатності</i> — обумовлює забезпечення достатніх доходів усіх бюджетів (державного та місцевого) для фінансування їх видатків	
<i>Принцип множини податків</i> – зумовлює сукупність диференційованих податків та об'єктів їх оподаткування, реалізує ефект взаємодоповнюваності	<i>Принцип єдиного податку</i> – обумовлює об'єднання в один податок платежів з одного об'єкта оподаткування та створення єдиного ідеального податку
	
2. Принципи етико-правового спрямування	
<i>Принцип податкоспроможності</i> — означає, що тягар оподаткування має бути поставлений у залежність безпосередньо від конкретного доходу та рівня добробуту	<i>Принцип рівнонапруженості</i> — передбачає, що зобов'язання перед бюджетом щодо сплати податків встановлюється для всіх платників відповідно до їх можливостей і результатів діяльності шляхом єдиних або диференційованих ставок
3. Принципи загальноекономічного спрямування	
Принцип системності та внутрішньої цілісності оподаткування — відображається у взаємопов'язаності, узгодженості змін основних податкових показників при зміні ключових параметрів (ВВП та його структури), спрацьовує на єдність економічного простору країни	Принцип стабільності в оподаткуванні — означає, що податкова система має залишатись сталою протягом кількох років, що забезпечить інтереси не тільки платників податків, але й держави; зміна механізму має відбуватись еволюційним шляхом

Принцип гнучкості (еластичності) оподаткування — означає, що податковий механізм може оперативнo змінюватись у бік зменшення або збільшення податкового тягара згідно з об'єктивними потребами і можливостями держави	Принцип ефективності оподаткування — означає наявність інструментів у податковому механізмі, що стимулюють економічне зростання, господарську діяльність підприємств і підприємців
--	---

Держава здійснює реалізацію бюджетно-податкової політики за допомогою певних **органів державного управління**, які з урахуванням ролі, місця, функцій та обсягів діяльності поділяються на такі групи:

I — загальнодержавні органи управління;

II — органи оперативного управління.

Залежно від історичних традицій, державного устрою і політичної системи **органами публічної влади** є, наприклад: Парламент у Великобританії, Національні збори у Франції, Конгрес у США, Бундестаг у Німеччині, Федеральні збори в Російській Федерації, Верховна Рада в Україні. **Загальнодержавні органи управління** в Україні представлені органами законодавчої влади (Верховна Рада України, Верховна рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування) та органами виконавчої влади загальної компетенції (Кабінет Міністрів України, Рада Міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська і Севастопольська міська, районні та районні в містах державні адміністрації).

Бюджетно-податкова політика реалізується через **спеціалізовані державні органи оперативного управління**, насамперед через фінансовий апарат, склад і структура якого зумовлені історично відповідно до державного устрою країни. Як правило, це декілька державних органів: у Великобританії – Казначейством, Митним і Акцизним управлінням, у Німеччині – Міністерством фінансів і підпорядкованими йому Федеральним відомством з фінансів та Федеральним управлінням державним боргом, у Франції – Міністерством економіки, фінансів та бюджету, в Італії – Казначейством, Міністерством фінансів, Міністерством бюджету та планування, Міністерством внутрішніх справ.

В Україні держава реалізує бюджетно-податкову політику через Міністерство фінансів України (центральный апарат та місцеві фінансові органи). Крім того, для забезпечення виконання Державного бюджету існує ряд органів, а саме Рахункова палата України, Державне казначейство, Державна контрольно-ревізійна служба, система органів Державної податкової служби України, митні органи України.

Законодавчо-правове забезпечення бюджетно-податкової політики — комплекс правових документів та нормативно-законодавчих актів, що регламентують бюджетні відносини та оподаткування.

1.2. Теоретичні аспекти бюджетно-податкової політики держави

За механізмами реалізації бюджетно-податкова політика може бути дискреційною та недискреційною (саморегульованою).

Дискреційна фіскальна (бюджетно-податкова) політика передбачає проведення заходів уряду, що спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництва неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому. Тобто іншими словами цілеспрямовані зміни в розмірі державних витрат, податків і сальдо державного бюджету

Дискреційна фіскальна політика поділяється на:

- *стимулюючу (фіскальна експансія)*
- *обмежувальну (податкова рестрикція)*

Обмежувальна політика застосовується для боротьби з інфляцією, а стимулююча – для згладжування циклічності розвитку економіки і забезпечення економічного росту. Стимулююча політика може породжувати інфляцію.

При **недискреційній (автоматичній) фіскальній політиці** бюджетний дефіцит та бюджетний надлишок виникають автоматично, внаслідок дії автоматичних стабілізаторів економіки. Такими стабілізаторами в економіці є прогресивна податкова система і трансфертні платежі. Зміна вказаних величин внаслідок циклічних коливань сукупного доходу приводить до збільшення чистих податкових надходжень у періоди зростання ВВП і до їхнього зменшення у фазі економічного спаду.

Основні інструменти бюджетно-податкової (фіскальної) політики є податки та державні витрати.

Державні видатки являють собою витрати, що пов'язані з діяльністю держави, визначають відносні розміри приватного і державного секторів економіки, тобто відносні розміри приватного і суспільного споживання ВВП.

Сукупні державні видатки (*GP – Government purchases*) поділяються на чотири категорії, їх можна розрахувати такою формулою:

$$GP = C_g + Tr + i \cdot D_g + I_g,$$

де C_g – споживання в державному секторі (заробітна плата робітникам державного сектора, платежі за товари, що купуються для поточного споживання); Tr – трансферти приватному сектору; $i \cdot D_g$ – проценти з державного боргу; I_g – державні інвестиції. Три перші категорії витрат утворюють поточні видатки держави ($C_g, Tr, i \cdot D_g$), остання категорія – державні капітальні видатки (I_g).

Держава фінансує свої видатки насамперед за рахунок податкових надходжень. В широкому розумінні **податки** – це всі фіскальні вилучення, встановлені державою, в тому числі відрахування до цільових позабюджетних фондів (наприклад, внески до державного пенсійного фонду).

Система податків регулює циклічність коливань економіки.

Податки впливають на економіку через використовуваний дохід економічних агентів та зміну відносних цін. У залежності від системи оподаткування вплив податкової політики на макроекономічні зміни може проявлятися по-різному. В цілому зниження податків стимулює зростання приватних витрат і сукупної пропозиції. З цією метою інколи для стимулювання інноваційних процесів застосовують **податкові пільги**, тобто зменшення податкових ставок або повне звільнення від податків окремих підприємств чи виробництв залежно від їхнього профілю, характеру виробленої продукції і виконаних робіт, використаної робочої сили, зони розміщення. Зростання податків, навпаки, призводить до скорочення приватних витрат та загального обсягу виробництва.

Роль податків в житті суспільства характеризує підсумковий показник – **рівень оподаткування** і визначається як відношення суми податкових зборів до сукупного національного продукту. Він відображає ту частину виробленого суспільством продукту, яка перерозподіляється через бюджетні механізми:

$$T^* = \frac{T}{Y} 100\%,$$

де T^* – рівень оподаткування

T – сума нарахованих податків за звітний період

Y – обсяг реалізованої продукції.

Іншими словами рівень оподаткування в економіці вимірюється відношенням загальної суми фіскальних вилучень до суми доходів держави (ВВП).

У довгостроковому періоді абстрактна модель «**крива Лаффера**» (рис.1) – описує залежність доходів держави від рівня податків, згідно з якою обсяг податкових надходжень залежить від середньої ставки податку і величини доходу. Якщо ставка оподаткування

дорівнює нулеві, то держава не отримує податків. Підвищення ставки податку від 0% до певного рівня m супроводжується збільшенням податкових надходжень до бюджету. Оптимальним вважається рівень 30-40%. Але подальше збільшення податкового навантаження шляхом підвищення сумарної ставки податків пригнічує виробництво і викликає скорочення сукупних доходів і витрат – джерела податків, або податкової бази («заборонна зона»- 40-50%). Підвищення ставки податку (від t_0 до 100%) супроводжується скороченням податкових надходжень до бюджету, економічна діяльність втрачає сенс і припиняється, економіка стає «тіньовою», а держава залишається без доходів.

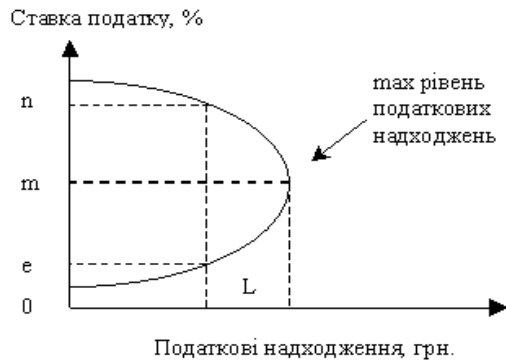

Рисунок 1. – Крива Лаффера

Подібні висновки щодо оптимального рівня податкового навантаження є теоретичними, оскільки крива Лаффера не враховує особливості діючої системи оподаткування і конкретних умов, що склались в економіці тієї чи іншої країни. Слід зазначити, що єдиний оптимальний рівень оподаткування для всіх країн визначити неможливо. Як свідчить світовий досвід, абсолютна межа податкових вилучень у ВВП становить 45—50 %. У скандинавських країнах (Швеції, Норвегії, Данії) частка податків у ВВП традиційно перевищує 50 %, але там склалась досить раціональна та ефективна система перерозподілу зібраних коштів. Слід зазначити, що питання стосовно оптимального рівня оподаткування донині лишається дискусійним. Використовуючи існуючий досвід, його можна визначити лише емпіричним шляхом на основі розрахунково-аналітичних балансів (матеріальних, фінансових, трудових), міжгалузевого балансу виробництва і розподілу продукції і нормативів усіх статей державних витрат і державного боргу, встановлених на той чи інший період з урахуванням факторів, що визначають потенціал оподаткування за певних історичних умов.

Потенціал оподаткування будь-якої країни визначають такі фактори: загальний стан економіки; соціальна політика держави; воєнна доктрина; рівень реального доходу на душу населення; виробнича структура економіки і значення різних видів господарської діяльності (наприклад, роль зовнішньої торгівлі, частка прогресивних галузей виробництва, ступінь участі іноземного капіталу у приватних підприємствах тощо), а також політичні та інституціональні чинники.

1.3. Моделі реалізації бюджетно-податкової політики на різних етапах розвитку країн з ринковою економікою. Зарубіжний досвід – Україна

Вивчаючи суперечливу роль фінансової політики як інструментарію державного регулювання економіки, слід зазначити, що бюджетно-податкове регулювання може бути, з одного боку, засобом подолання «провалів ринку», з іншого, — джерелом багатьох «провалів державного втручання». Це потребує гнучкого та обережного ставлення до використання

бюджетно-податкових засобів, особливо коли держава змінює характер бюджетно-податкової політики на різних етапах розвитку.

У цьому аспекті заслуговують уваги основні тенденції реалізації бюджетно-податкової політики розвинутих країн з ринковою економікою у другій половині XX та на початку XXI століття.

Післявоєнний період (1946—1950 рр.) є періодом бюджетної активності держав, бюджетно-податкова політика була жорстка і будувалась на кейнсіанських рецептах. Значні фінансові ресурси держави використовували для субсидіювання розвитку національних економік, розвитку інфраструктури (житлово-комунальне господарство, дорожнє будівництво). Держава фінансувала в цей період від 30 до 40% валових інвестицій.

Наступний 20-річний етап — до початку 70-х років — період економічного зростання. Головна мета — створити «трансфертну державу», державу добробуту з високим рівнем соціальних витрат. Доходи та витрати держави широко використовувались для проведення кейнсіанського антикризового регулювання.

Подальший переломний період — *друга половина 70-х років XX століття*, що характеризується нафтовою кризою та виникненням стагфляції. Банкрутство кейнсіанських методів управління економікою. «Трансфертна держава» вийшла за оптимальні межі. Державні бюджети були гігантськими, питома вага державних витрат у ВВП коливалася від 27% в Японії до 49% - в Німеччині. Високі податки не вирішували проблеми і, як наслідок, стали зростати бюджетні дефіцити. Виникла необхідність у радикальних змінах у бюджетно-податковій політиці.

Пріоритетами бюджетно-податкової політики у *80-ті роки минулого століття* у розвинутих країнах стали грошово-кредитне регулювання та зміцнення ринкових засад на базі нової моделі змішаної економіки. Завдяки монетарним заходам суттєво скорочені бюджетні дефіцити і темпи інфляції, зменшення податкового тиску стимулювало інвестування виробництва та науково-технічний прогрес, створені умови для структурної перебудови економік країн та розвитку дрібного та середнього підприємництва.

З 90-тих років XX століття - прискорення інтеграційних процесів в Європі (створення ЄС, Європейської валютної системи, Європейського центрального банку), поширення загальних принципів проведення бюджетно-податкової політики щодо бюджетного дефіциту та державного боргу. Разом з тим, бюджетні і податкові системи розвинутих зарубіжних країн формуються відповідно до національних особливостей і традицій. Тобто зберігаються істотні відмінності у структурі та рівні державних доходів і видатків, в особливості функціонування податкового механізму. Зазначені особливості визначаються рівнем розвитку та місцем країни в міжнародному розподілі праці, ступенем розвинутості ринкової інфраструктури, впливом держави у вирішенні економічних і соціальних проблем, історичними і культурними традиціями, менталітетом народу, рівнем правової культури тощо.

У залежності від частки ВВП, яка перерозподіляється через бюджет, реалізуються наступні моделі бюджетно-податкової політики країн.

Неоліберальна англосакська модель (Сполучені Штати Америки, частково Великобританія, 40% ВВП перерозподіляється через бюджет) орієнтована на ринковий розподіл доходів при мінімальному втручанні держави в їх регулювання. Як наслідок, збільшення суспільного добробуту. Стосовно останнього положення мова іде про збільшення національного доходу на душу населення, але не про розподіл цього добробуту між групами населення. Доказом неефективності даної моделі є досвід країн так званих «розвинутих ринків», де держава безпосередньо втручається в управління економікою і які досягли найбільших середньорічних темпів росту ВВП: Китай -6,7%, Південна Корея – 8,3%, Японія – 3,8%, тоді як в США – 2,4%, в Великобританії – 1,6%.

Рейнська ліберально-обмежена модель (Німеччина, Франція, більшість розвинутих країн ЄС, близько 50% ВВП перерозподіляється через бюджет) заснована на ордо ліберальних і соціально-ринкових засадах. У цій моделі визнаються необхідність і

доцільність державного перерозподілу доходів для здійснення соціального урівноваження всіх соціальних груп, але такою мірою, щоб не порушити конкурентоспроможність ринкового механізму. В теорії добробуту це називається суспільним оптимумом. В порівнянні з англосакською моделлю для країн рейнської групи характерна:

- ♦ жорстка залежність оплати праці від кваліфікації та стажу роботи;
- ♦ низький ступінь нерівності та високий рівень добробуту;
- ♦ число бідних, як мінімум, в три рази менше;
- ♦ ефективніша і доступніша система охорони здоров'я й освіти.

У скандинавській соціально - напруженій моделі (Швеція, Данія, Норвегія, через бюджет перерозподіляється 50 - 60% ВВП) посилені всі соціальні риси рейнської моделі. Ринок є механізмом, який ще більшою мірою самоорганізується, будь-яке незначне втручання держави в економіку відсутнє, діяльність підприємців у значній мірі незалежно від держави. Відмінні особливості цієї моделі пов'язані більш за все не з економічними, а з політичними чинниками (наприклад, в Швеції принципи соціал-демократії формувалися на протязі десятиліть). Тому в зазначених країнах існує пріоритет соціальних цілей над економічними. Характерними рисами скандинавської моделі є:

- політика держави щодо вирівнювання у сфері заробітної платні;
- високі розміри оподаткування та прогресивна шкала прибуткового податку порівняно із іншими промислово розвиненими країнами;
- система обов'язкового соціального страхування забезпечує усіх (у тому числі й заможних громадян) виплатами у разі хвороби, при догляді за малолітніми дітьми, виході на пенсію, а також компенсує навчання;
- пріоритетним напрямом соціальних витрат є не боротьба з бідністю за допомогою трансфертів, а програми створення нових робочих місць, професійної підготовки і перепідготовки, допомоги безробітним.

Загальновизнано, що менталітет суспільства (сформована століттями свідомість людей), податкова культура (підхід до пояснення й вирішенні податкових проблем), психологічне сприйняття дій держави у сфері податкового тиску на індивіда мають два основних прояви у поведінці: або підтримує він державу сплатою податків, або проявить опір. Вищезазначені чинники характерні для більшості скандинавських країн, у яких на протязі останніх років стабільно високий інтегрований показник рівня життя, доходи економічних агентів легалізовані і «тіньова економіка» практично відсутня.

Сьогоднішні реалії вітчизняної податкової системи, на жаль, ще не можна порівняти з жодною європейською державою. За даними дослідження Paying Taxes за рівнем податкового навантаження на суб'єктів господарської діяльності, Україна постійно займає позицію в другій сотні держав світу. В Україні з 2015 року сплачується 11 податків, точніше груп податків та платежів.. Для порівняння, у Росії кількість податкових платежів складає 11, Чехії – 12, Грузії – 18, США – 11, в Китаї - сім. Щорічні витрати часу на оформлення і сплату податків в Україні перевищують більшість країн світу в десятки разів (Естонії – у 21 раз, Казахстан – у 14 разів).

В питаннях зниження податкового навантаження прослідковується порушення послідовності. Класична теорія ефективного оподаткування стверджує, що для досягнення максимального позитивного результату зниження ставок має супроводжуватися скороченням податкових пільг. Водночас, при зниженні ставок з податку на прибуток підприємств та ПДВ значно розширений перелік пільг, звільнень та преференцій. Вітчизняна практика засвідчує, що стимулювання підприємництва шляхом надання податкових пільг призводить до зловживань при їх використанні. За різними оцінками від 34% (вітчизняні джерела) до 53% (зарубіжні дані) підприємств, які працюють у офіційному секторі економіки, перебувають у "тіні" (до речі середній показник тіньового сектору в країнах ЄС становить 20,7 відсотків).

В той же час загальновідомо, що за умов існування ринкової економіки податкові домагання держави обмежені. Ще Й. Шумпетер, оперуючи поняттям «податкова держава», попереджав про те, що сягнувши певного рівня, претензії тиску заходять у суперечність з

економічними потребами, стають соціально та психологічно неприйнятними. Послідовники фіскальної соціології наголошують на тому, що розширення державного сектору економіки за рахунок приватного веде до згортання підприємницької діяльності. Теза – не можна безкарно маніпулювати параметрами господарчої діяльності – заробітною платою, цінами, матеріальною зацікавленістю, - в країнах Західної, й, особливо, Східної Європи збулося повністю.

На думку провідних економістів на наступне десятиріччя визначені такі напрями розвитку бюджетно-податкової політики європейських країн:

1) Високо - та середньо розвинуті країни (більшість «старих» країн ЄС, а також постсоціалістичні держави з відносно високим рівнем соціально - економічного розвитку – Чехія, Польща, Угорщина, Словенія) – синхронізація змін у податковому навантаженні на відмітці, яка наближена до середнього рівня перерозподілу ВВП у ЄС, поглиблення євроінтеграції та переваг ринкового саморегулювання;

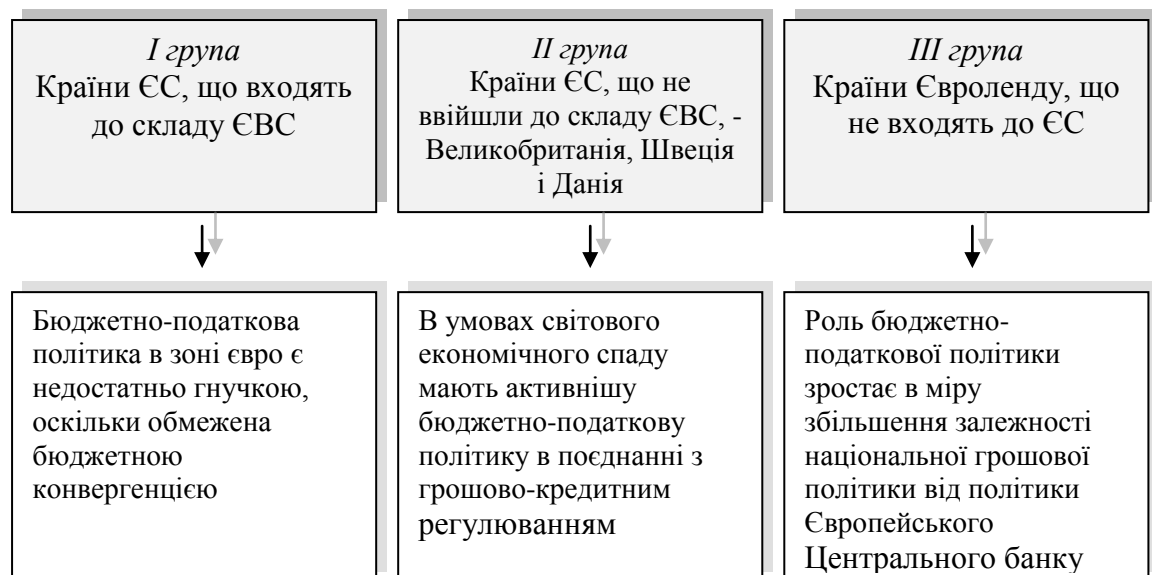
2) Південно-європейські країни (Іспанія, Італія, Португалія, Греція, Кіпр, Мальта) – корегуюче втручання держави на соціально-економічні процеси, створення сприятливого податкового середовища для динамічного росту та перерозподілу ВВП;

3) Країни Балтії, Словаччина, Румунія передбачають відносно вузькі рамки податкової експансії та більш активний розвиток ринкового саморегулювання.

В умовах глобальної фінансової кризи головна проблема більшості країн з розвинутою економікою - накопичений державний борг, що є наслідком недосконалої бюджетно-податкової політики попередніх років. Кредити, позики, облігації для покриття державних витрат є дещо інше, як відстрочені податки, збори та обов'язкові платежі, які треба повертати. За останніми даними Міжнародного валютного фонду сукупний борг Японії зріс до 220% ВВП, Італії – 118 % , США – 91% , Франції -84% ВВП відповідно. У той же час Маастрихтською угодою (Нідерланди, лютий 1992 року) закладені критерії бюджетної конвергенції країн-членів Європейського Союзу: державний борг країни не може перевищувати 60 % ВВП, а бюджетний дефіцит країни не більше 3 % ВВП.

Бюджетна конвергенція — складова фінансової конвергенції країн — членів ЄС, змістом якої є цілеспрямоване зниження структурних бюджетних дисбалансів, що забезпечує скорочення бюджетного дефіциту та державного боргу.

Класифікація європейських країн за ступенем використання бюджетно-податкової політики як інструменту макроекономічного регулювання національної економіки

Досягнення зазначених показників можливо тільки при поєднанні бюджетно-податкового регулювання з ефективною кредитно-грошовою політикою.

Заслужує уваги досвід країн з трансформаційною економікою, які проводять раціональну антикризову змішану політику - «*policy mix*». Фаворити глобальної економіки країни БРІК (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка) та «швидко розвинуті ринки» - країни «Next Eleven» (на зазначену групу держав приходить 60 % населення та 30 % ВВП світу) починаючи з 2007 року демонструють стабільні показники економічного росту – з 6 до 9 відсотків щороку. Наприклад, Росія зайняла провідну позицію серед країн економічного розвитку за найнижчими показниками державного боргу, частка його у ВВП становила близько 10 відсотків.

Після провальних 2008-2009 років виражена монетарна політика Нацбанку України та бюджетна політика уряду у 2010, і особливо у 2011 році дозволили досягнути рекордно низького рівня інфляції в країні (4,6%), при цьому реальний ріст валового внутрішнього продукту у 2011 році становив майже 5 відсотків, а прямий державний борг скорочений до 27,4% ВВП (на 2,5% за рік). Але протягом 2012-2013 років ситуація погіршилася: росту реального ВВП не спостерігалось, дефіцит бюджету досяг рівня 4,5% ВВП, а частка державного боргу в ВВП становила 40,5 відсотка. Внаслідок відомих подій в Україні у 2014 році очікувати позитивних зрушень в 2015-16 роках щодо стабілізації фінансово-економічного стану в державі не доводиться. Так, за підсумками 2015 року падіння ВВП становило понад 10%, а державний борг країни досяг рівня понад 60% ВВП.

Підсумовуючи викладене, на сучасному етапі глобалізації світової економіки в залежності від ступені розвинутості ринкової інфраструктури, особливості функціонування податкового механізму, національних традицій зарубіжні країни використовують різноманітні моделі бюджетно-податкової політики, які проводять в поєднанні та узгоджено з ефективним грошово-кредитним регулюванням. Такий підхід не перешкоджає структурним реформам країн і спрямований на досягнення збалансованості критеріїв фіскальної достатності, економічної ефективності та соціальної справедливості.

Програмою економічних реформ до 2020 року, визначеною Президентом України в умовах імплементації Угоди про асоціацію Україна – ЄС передбачено наступні базові принципи: реформування податкової системи, децентралізація та детінізація економіки, інвестиційно-інноваційна складова економічного розвитку та соціальний вимір.

1.4. Особливості бюджетного процесу розвинутих країн для досягнення економічної стабільності

Основою фіскальної політики є бюджет. Як економічна категорія *бюджет* є системою грошових відносин між державою, суб'єктами господарювання, населенням, міжнародними суб'єктами фінансових відносин із приводу розподілу й перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту у процесі створення й використання централізованих фондів фінансових ресурсів.

Кожна держава має свою бюджетну систему і встановлює принципи її побудови, структури, взаємозв'язок об'єднаних у ній складових, тобто бюджетний устрій.

Бюджетна система — врегульована правовими нормами сукупність усіх видів бюджетів, які створюються в країні відповідно до її бюджетного устрою.

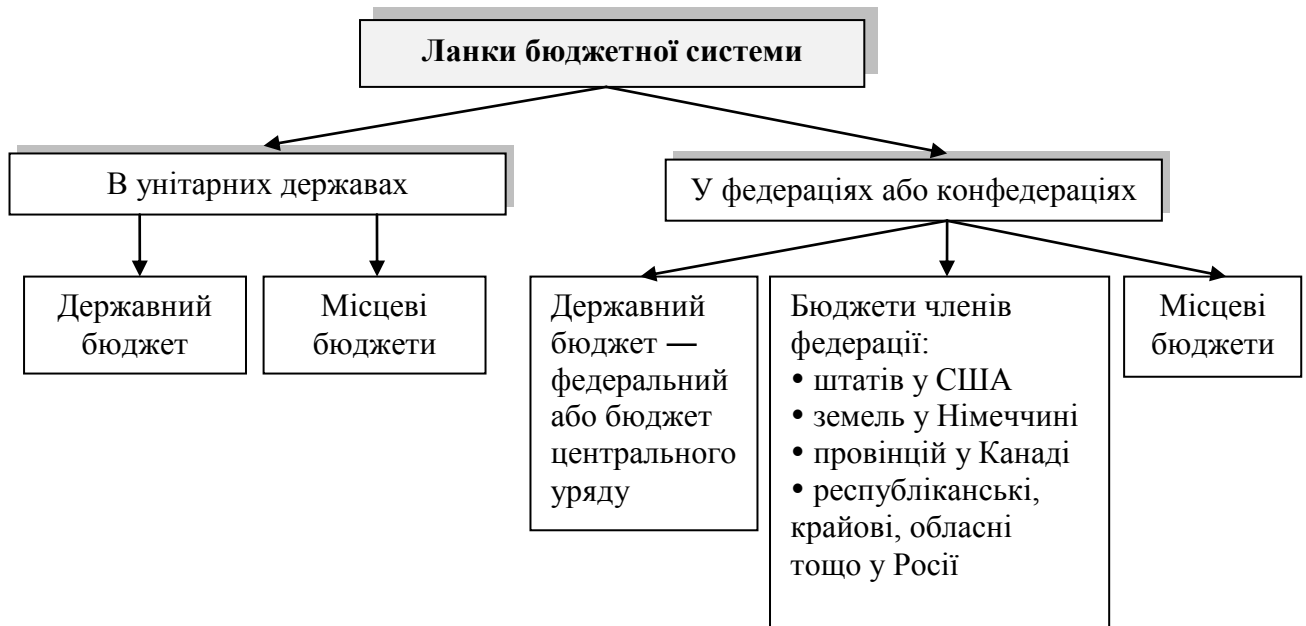
Бюджетний устрій — організація та принципи побудови бюджетної системи, встановлення складу, структури та взаємозв'язку між об'єднаними в ній складовими, що визначаються державним устроєм країни.

Бюджетний устрій ґрунтується на таких засадах:

1. відокремлення видів бюджетів, що створюються в даній країні.
2. встановлення принципів побудови бюджетної системи.
3. розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи.

4. визначення характеру і форм взаємовідносин між бюджетами.

Організація бюджетної системи, або бюджетного устрою, визначається державним устроєм країни. Залежно від організації структури розрізняються унітарні (єдині), федеративні та конфедеративні держави.

Дві групи федеративних держав з трьох рівнявою організаційною структурою: з високим рівнем децентралізації (США, Канада, Швейцарія); з високим рівнем централізації (Німеччина, Росія). К другій групі можливо також віднести Україну з її спробою створення раціональної податкової системи

Слід зазначити, що на перших етапах розвитку бюджетна система багатьох країн характеризувалась залежністю державного бюджету від місцевих фінансів. Після Другої світової війни процес централізації бюджетної системи стосовно доходів різко посилювався в усіх державах. Істотно зросла питома вага державного бюджету в загальному обсязі ресурсів бюджетної системи. Наприклад, у США цей показник становить понад 50 %, у Великобританії — понад 70 %. За видатками спостерігається інша тенденція: збільшення питомої ваги в загальній сумі витрат бюджетної системи місцевих бюджетів, на які уряд перекладає значну частину витрат, спрямованих на розвиток економічної та соціальної інфраструктури, а також частину витрат на відтворення кваліфікованої робочої сили.

У кожній країні структура державного бюджету і бюджетний процес мають свої національні особливості. Це залежить від характеру адміністративної системи, структурних особливостей національного господарства, історичних та інших чинників. Наприклад, у різних державах початок бюджетного року є різним. Так, у Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Голландії, Швейцарії як і в Україні він збігається з календарним роком; у Великобританії, Швеції – з 1 квітня по 31 березня, у Австрії, Японії, Канаді — з 1 липня по 30 червня; в США — з 1 жовтня по 30 вересня.

Це пояснюється історичними причинами, традиціями, пов'язаними з термінами скликання сесій законодавчих органів. У федеративних державах бюджетний рік у членів федерації може не збігатися з федеральним бюджетом. У США, наприклад, багато штатів мають інший початок бюджетного року, ніж це встановлено для федерації. Крім того, існує пільговий термін — це час, що надається для завершення фінансування окремих об'єктів, закриття фінансових рахунків. Цей період коливається в країнах від 1 до 5 місяців. Протягом цього часу уряд має право здійснювати фінансування за рахунок коштів, передбачених по вже закінченому бюджетному року, не випрошуючи нових дозволів. Бюджетний рік з включенням пільгового терміну складає рахунковий період, під яким розуміється фактичний період виконання бюджету з урахуванням пільгового терміну.

ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ І ЗАТВЕРДЖЕННЯ БЮДЖЕТУ У РІЗНИХ КРАЇНАХ

Країна	Положення про бюджетний період і багаторічне планування	Загальні бюджетні обмеження
Австрія	Бюджетний рік триває з 1 липня по 30 червня. Багаторічне планування згідно із законом не вимагається, але разом з бюджетним законопроектом подається кошторис на два наступні роки	У законі відсутні будь-які обмеження
Франція	Бюджетний і календарний роки збігаються. Згідно із законом вимагається багаторічне планування (три роки)	Регулюються вимогами Маастрихтської угоди. У 1994 р. вперше в законі про бюджет було встановлено конкретні контрольні показники для обмеження зростання видатків і дефіциту у відсотках до внутрішнього європейського продукту на період з 1993 по 1997 рр.
Німеччина	Бюджетний і календарний роки збігаються. Обов'язково є багаторічне планування (5 років), але без затвердження парламентом. Ці перспективні оцінки готуються і подаються до парламенту разом із щорічним бюджетом	Регулюються вимогами Маастрихтської угоди. Бюджетна політика, погоджена у Раді фінансового планування, може встановлювати граничні розміри бюджету, а поточні контрольні показники узгоджуються з Маастрихтською угодою
Швеція	Бюджетний рік триває з 1 квітня до 31 березня. Багаторічне планування (п'ять років) є обов'язковим, але не підлягає затвердженню парламентом. Перспективні оцінки готуються і подаються до парламенту на три наступні роки	Законом не встановлено жодних обмежень, але згідно з поточним середньостроковим планом протягом трирічного періоду необхідно проводити скорочення видатків

Великобританія	Бюджетний рік триває з 1 квітня до 31 березня. Багаторічне планування не є обов'язковим. Разом з річним бюджетом готуються і подаються до парламенту перспективні оцінки на три наступні роки	Регулюються вимогами Маастрихтської угоди. Поточний середньостроковий план повинен підтримувати величину дефіциту в межах, передбачених складеними на три роки перспективними оцінками.
США	Бюджетний рік триває з 1 жовтня до 30 вересня. Вимагається здійснення багаторічного планування — на бюджетний рік плюс чотири наступні роки	Встановлюється контрольний показник скорочення бюджетного дефіциту. Коли контрольних показників скорочення не дотримано, автоматично розпочинається процес секвестрування

Маастрихтською угодою (Нідерланди, підписана у лютому 1992р.) закладені критерії фінансової конвергенції країн – членів ЄС.

Грошово-кредитні	1) інфляція в країні-учасниці не може перевищувати середній з трьох найнижчих темпів інфляції у ЄВС більше ніж на 1,5 % 2) відсоткова ставка у країні не може перевищувати більше ніж на 2% середню ставку трьох країн, де вона найменша 3) валютний курс країни повинен змінюватися у вузьких межах без девальвації впродовж принаймні двох років
Бюджетні	4) державний борг країни не може перевищувати 60 % її ВВП 5) бюджетний дефіцит країни не може перевищувати 3 % її ВВП

Два останні критерії є жорсткими бюджетними обмеженнями і стосуються ризику монетизації державного боргу, коли його збільшення не супроводжується зростанням ВВП.

Пакт стабільності й розвитку (ухвалений в 1997 році) передбачає безумовне дотримання кожною країною ЄС бюджетних обмежень: загального дефіциту не більш ніж 3% від ВВП і державного боргу, який не перевищує 60% ВВП. Перевищення 3% рівня бюджетного дефіциту допускається лише у разі 2% економічного спаду, що є унікальним явищем, оскільки жодна європейська економіка не мала такого протягом останніх 20 років. За думкою фахівців, досягнення вказаних показників можливо тільки при проведенні збалансованої бюджетно-податкової і кредитно-грошової політики європейських країн, прогресу в напрямку податкової координації та гармонізації при збереженні відмінностей національних податкових систем.

Тема 2. Гармонізація податкових систем країн ЄС. Європейський вибір України

- 2.1. Основні поняття**
- 2.2. Глобалізація світової економіки та міждержавне співробітництво в податковій сфері**
- 2.3. Гармонізація податкових систем країн ЄС: стан, проблеми, перспективи**
- 2.4. Пріоритетні напрями реформування національної податкової системи. Європейський вибір України**

2.1. Основні поняття

Міжнародна економічна інтеграція («інтеграція» походить від лат. Integration – заповнення або integer – цілий) – це процес зростання економік сусідніх країн в єдиний господарчий комплекс на основі стійких економічних зв'язків між їх компаніями. Набута найширшого розповсюдження регіональна економічна інтеграція, можливо, в майбутньому стане навчальною стадією глобальної інтеграції, тобто злиття регіональних інтеграційних об'єднань. (від створення зон вільної торгівлі до всеосяжних митних союзів, наприклад, на базі ЄС і СНД).

Посилення європейської економічної інтеграції закономірно обумовило розвиток концепції міждержавної податкової уніфікації та гармонізації.

Податкова уніфікація (зведення до єдиної форми, системи, єдиних нормативів) – введення обов'язкових однакових юридичних норм та правил в сфері оподаткування і формування на даній основі єдиної податкової системи.

Податкова гармонізація (приведення до відповідності, злагожденості) – це вироблення загальної стратегії країн в сфері податкових правовідносин на відповідному етапі інтеграційної взаємодії, яка передбачає координацію податкової політики, систематизацію та уніфікацію окремих податків і податкових систем країн, що входять в склад міжнародних регіональних об'єднань. В економічній літературі також використовують поняття податкова координація або податкова конвергенція (зближення до рівноваги).

Податкова політика Європейського Союзу – система заходів, які проводяться інститутами та органами Європейського Союзу, а також його державами – членами, з метою гармонізації податкового законодавства держав-членів ЄС для усунення податкових бар'єрів на внутрішньому ринку Європейського Союзу, забезпечення реалізації основних свобод, передбачених Договором про Європейський Союз (свободи переміщення товарів, осіб, послуг і капіталів), неприпустимості недобросовісної податкової конкуренції юрисдикцій держав-членів ЄС, неприпустимості податкової дискримінації на внутрішньому ринку, вироблення нових принципів та механізмів усунення подвійного оподаткування, а також забезпечення боротьби з податковими правопорушеннями.

Враховуючи, що податкова політика кожної країни традиційно реалізується у відповідності з національними інтересами, в ЄС відмовились від створення єдиної уніфікованої податкової системи. Замість цього було вирішено привести законодавства країн-членів ЄС з питань оподаткування у відповідність Договору про ЄС.

Глобалізація економіки - це процес зближення переваг споживачів і універсалізацію асортименту товарів по всьому світу, при цьому всесвітні товари витісняють місцеві. Основними складовими сучасної глобальної економіки є інновації, знання та інформаційні технології, які є джерелами зростання продуктивності та конкурентоздатності. Ця нова економіка організовується переважно через глобальну мережу менеджменту, виробництва і розподілу, а не окремих фірм, охоплює всі сфери світового господарства, зокрема виробничо-інноваційну, фінансово-кредитну, торгово-посередницьку сфери. В кожній із вищезгаданих сфер присутня податкова складова і надзвичайно важливо для досягнення успіхів в процесі глобалізації враховувати податкові наслідки інтеграційних рішень, що приймаються, наприклад, країнами ЄС.

2.2. Глобалізація світової економіки та міждержавне співробітництво в податкової сфері

Можна виділити чотири основних часових етапи розвитку міждержавного співробітництва в податковій сфері, які відповідають хвилям глобалізації світової економіки (табл.1).

Таблиця 1

Етапи глобалізації та розвитку міждержавного співробітництва у податковій сфері

№ етапу	Часовий період	Специфіка процесу глобалізації	Специфіка процесу міждержавного податкового співробітництва
I	Друга половина XIX ст. – 1913 р. (початок Першої світової війни)	Початок глобалізації світових ринків, розвитку міжнародного інвестиційного співробітництва та транс націоналізації діяльності компаній.	Початок співробітництва країн з питань запобігання міжнародного подвійного оподаткування доходів та майна громадян і компаній. З 1843р.- укладення перших міжнародних податкових угод. Інтенсифікація процесу підписання податкових угод після введення на початку XX ст. оподаткування доходів (24 двосторонні податкові конвенції).
II	Міжвоєнне 20-річчя (1919 – 1939 рр.) та період Другої світової війни (до 1945р.)	Поділ світової економіки на 2 підсистеми після революції 1917р. в Росії. З початку 1930х до кінця 1940х рр. – «чорні роки» дезінтеграції (період воєнного протистояння держав антигітлерівської коаліції і країн вісі Берлін-Рим-Токіо). Початок «холодної війни» між Заходом та Сходом.	Утворення в 1919 р. – Ліги Націй; у 1920 р. її Фінансового комітету. Підготовка перших модельних податкових конвенцій. Розвиток процесу міжнародного податкового співробітництва (10 зустрічей на вищому рівні). Під час Другої світової війни підписання Мексиканської (1943р.) та Лондонської (1945р.) модельних податкових конвенцій про ухилення подвійного оподаткування доходів та капіталу.
III	Кінець 1940х – середина 1990 рр.	Бурхливий розвиток транснаціонального бізнесу і зростання трудових міграцій населення. Початок утворення інтеграційних об'єднань (НАФТА, ЄЕС/ЄС, РЕВ та інш.) і експансії країн – податкових гаваней. Крах світової соціалістичної системи на межі 1980-1990х рр.	Підготовка Модельних податкових конвенцій ОЕСР (1963 і 1977 рр.) і ООН (1980 р.) про усунення подвійного оподаткування доходів та капіталу. Підписання Багатосторонньої податкової угоди країн Ради Економічної Взаємодопомоги (1977 – 1978 рр.). Початок розвитку процесу європейської податкової гармонізації (координації) в рамках ЄС (1993 р.) і ЄврАзЕС (1992-1995 рр.): уніфікації непрямих податків та правил визначення оподаткованого прибутку.
IV	З кінця 1990х років по наш час.	Початок епохи інформаційної та фінансової глобалізації системи міжнародних зв'язків. Бурхливий розвиток цифрових технологій та електронної комерції.	З 1998р.- початок міжнародної координації оподаткування операцій у сфері електронної комерції. У 2004–2007 рр. - розширення ЄС до 27 членів Початок гармонізації прямих податків в ЄС. Ініціатива Німеччини і Франції (2011 р.), щодо гармонізації режимів корпоративного оподаткування, податку на фінансові операції, визначення спільної податкової бази і ставок, наміри створення економічного уряду до 2013 року. Створення митного союзу(2011 р.) країнами ЄврАзЕС (Росія, Білорусь, Казахстан) та наміри створення єдиного економічного простору до 2015 року.

Сучасний етап глобалізації почався на межі XX-XXI ст. Відмінною рисою даного етапу є становлення глобальної інформаційної економіки, своєрідної всесвітньої віртуальної юрисдикції Інтернет, ядро якої складають інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Розвиток ІКТ сприяв бурхливому зростанню електронної комерції, збільшенню доходів від дистанційного продажу цифрових продуктів. Одночасно процеси інформаційної та фінансової глобалізації, що відбувалися в світовій економіці, опиралися на ІКТ і рухали вперед Інтернет - економіку, мабуть, вперше із середини XX ст. переломили тенденцію випереджувального розвитку міждержавного співробітництва в податковій сфері.

З початком інформаційної глобалізації державним інститутам уже приходится надолужувати своє деяке відставання від бізнес-процесів, які стали носити помітний інтеграційний характер, ніж в попередні періоди.

В своїй книзі «На захист глобального капіталізму» Юхан Норберг зазначає, що в умовах поглиблення глобалізаційних процесів, корпорації не обов'язково «перемістяться в країни із самими низькими податками. Вони направляються туди, де, на їх думку, отримують більше благ за сплачені податки». Насправді, фізичний стан активів корпорації і їх юрисдикція – це різні поняття. Компанії під тиском конкуренції безумовно будуть ставати резидентами країн з більш сприятливим податковим кліматом, фізично залишаючись у країнах, які надають їм найкращі умови для ведення бізнесу.

Тепер координація національних податкових політик направлена на урегулювання електронної комерції, на запобігання згубної податкової конкуренції в результаті зловживання платниками податків механізмами міжнародної податкової оптимізації. Так, розвиток електронної комерції утруднює визначення податкового резидентства юридичних осіб, а також ускладнює класифікацію постійних представництв дистанційного продавця цифрових продуктів в зарубіжній країні - джерелі доходів.

Віто Танці, який в період 1981-2001 років очолював Податковий департамент Міжнародного валютного фонду, сформував поняття фінансових «термітів», - явищ сучасної глобальної економіки, які «підточують» технологію оподаткування. До них відносяться:

1/ *Інтернет - торгівля цифровими технологіями, електронна комерція* - ускладнюють роботу податкових органів, – важко встановити факт такої торгівлі за фізичної відсутності магазину чи фіскальної належності платника податків до конкретної країни;

2/ *Електронні гроші* - створюють нові можливості ухиляння від податків;

3/ *Міждержавні трансакції* всередині фірми і *трансфертне ціноутворення* - особливо це стосується об'єктивності оцінки вартості інтелектуальної власності, витрат на науково-дослідні та конструкторські роботи;

4/ *Складність чи небажання збирати податки з приватного фінансового капіталу* - оскільки висока ставка такого податку призводить до виведення цього капіталу в країни з більш сприятливим податковим кліматом;

5/ *Офшорні зони* – резиденції інвесторів, найбільших банків та приватних осіб, як правило, створюються для приховування своїх доходів;

6/ *Інші фінансові інструменти* (акції, облігації, тощо) - часто використовуються для побудови схем ухилення від податків;

7/ *Міжнародна активність людей*, яка постійно зростає. Доходи, отримані за кордоном і рахунки в закордонних банках, достатньо легко приховати від уваги податкових органів всередині країни;

8/ *Практика придбання предметів розкоші та товарів*, які мають в своїй країні вищу ставку акцизного податку, в іншій країні, де ціни на такі товари нижчі.

Значна ймовірність створення т. з. «віртуальних офшорів» призводить до автоматичного скорочення ВВП, перерозподіленого державою через бюджет.

Для вирішення подібних проблем в рамках ОЕСР розробляються проекти з оподаткування операцій електронної комерції, зокрема, в сфері *оподаткування електронних*

трансакцій, а також реалізуються програми по боротьбі зі згубною податковою конкуренцією, яку ініціюють країни – податкові гавані.

Розширення ЄС в 2007 році до 27 держав поставило в новому ракурсі питання про конвергенцію національних податкових систем країн-членів даної інтеграційної співдружності, на яку рівномірно впливають і міжнародна податкова конкуренція, і міжнародна податкова координація.

В умовах глобалізації економіки спостерігаються прояви недобросовісної податкової конкуренції, невиннованого зниження рівня податкових доходів окремих країн та перерозподіл податкового навантаження від капіталу до праці. В цьому зв'язку значуща ініціатива Німеччини та Франції стосовно рішення питань гармонізації режимів корпоративного оподаткування. Разом з тим, Європейська комісія вийшла в Раду з пропозицією про гармонізацію в ЄС податку на фінансові операції. Надходження від такого податку повинні закласти основу фінансової безпеки від майбутніх фінансових криз. На Паризькій зустрічі (серпень 2011 року) Президент Франції і Канцлер Німеччини доручено міністрам фінансів цих країн підготувати пропозиції стосовно інтеграції податкових систем з метою встановлення спільної податкової бази та податкових ставок. Для рішення всього комплексу проблем вони закликали країни-члени ЄС створити загальноєвропейський уряд.

Аналогічна робота проводиться в рамках ЄврАзЕС. Підписана в 2011 році угода про Митний союз між рядом країн – учасниць (Росія, Білорусь, Казахстан), до 2015 року завершена робота зі створення єдиного економічного простору. Створена Рада керівників податкових служб СНД вирішує концептуальні питання: уніфікація документообігу, структур та функцій податкової служби, розвиток інформаційного обміну між податковими службами держав, організація взаємодії між податковими та митними службами, гармонізація податкових законодавств, удосконалення принципів та методів адміністрування податків та ін.

Підсумовуючи викладене, основними напрямками розвитку податкової гармонізації в рамках загальної системи глобалізації економіки та європейської інтеграції повинні стати:

- лібералізація та маркетизація основних державних функцій внаслідок механізмів саморегуляції, запущених глобалізацією;

- подальше зменшення податкового тиску. Перевага повинна віддаватися немобільним базам оподаткування (споживання, природні ресурси, власність), які важко сховати. Мобільні податкові бази (праця, капітал) також дуже вагомі, але при їх перевищенні є ймовірність міграції кваліфікованої робочої сили (капіталу) із реальної економіки у віртуальну;

- подальша уніфікація непрямого оподаткування, особливо ПДВ (принцип країни призначення, який передбачає застосування нульової ставки при експорті товарів (робіт, послуг) і повернення ПДВ з бюджету з ресурсів використання експортованих товарів);

- уніфікація прямого оподаткування, в тому числі, шляхом укладання різних багатосторонніх та двосторонніх угод про усунення подвійного оподаткування;

- об'єднання зусиль провідних центрів світового порядку (Північноамериканського, Європейського та Азійського) на гармонізацію податкового законодавства та нівелювання традиційних офшорів;

- створення наднаціональної міжнародної організації, яка займається виключно питаннями оподаткування і має повноваження на рівні Міжнародного валютного фонду та Світового банку. Прийняття в перспективі Світового податкового кодексу.

- застосування спеціального статусу європейської компанії та Європейського Економічного об'єднання;

- розроблення та запровадження системи податкової класифікації Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Системи національних рахунків (СНР);

- активізація спільної роботи з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом

Очевидно, що на новому етапі глобалізації системи міжнародних зв'язків конвергенція податкових систем провідних країн світу перейшла на якісно новий рівень свого розвитку,

причому в 21 ст. міждержавне співробітництво в податковій сфері все більше впливає на формування національної податкової політики.

2.3. Гармонізація податкових систем країн ЄС: стан, проблеми, перспективи

Гармонізація не є повною уніфікацією всіх національних податкових систем. Вона характеризується лише як процес приведення у взаємну відповідність податкових систем різних держав світу. При цьому вважається, що основну роль у процесі гармонізації відіграють міжнародні договори, які дають змогу усувати подвійне оподаткування, а також невідповідність у непрямому оподаткуванні.

У сучасній економічній науці як напрями гармонізації податкових систем у межах інтеграційних процесів виділяють такі:

- вироблення загальних принципів побудови та структури податкових систем;
- зближення принципових підходів і механізмів податкового регулювання;
- координація концепцій прямого і непрямих оподаткування на основі застосування загальних принципів, які регламентують порядок оподаткування за кожним із бюджетоутворюючих податків;
- єдині підходи до організації податкового адміністрування.

Процес гармонізації здійснюється поетапно. Виділяють *5 основних етапів*:

перший - визначення галузей законодавства, що вимагають гармонізації; виділення сфер і проблемних питань у рамках окремої галузі.

другий - проведення порівняно - правового аналізу національних податкових законодавств.

третій - узгодження переліку національних законодавчих і інших нормативно-правових актів, що підлягають гармонізації.

четвертий - синхронне прийняття гармонізованих актів податкового законодавства.

п'ятий - здійснення контролю над реалізацією рішень із питань гармонізації.

Податкова гармонізація передбачає обмеження частини податкових повноважень держав-членів міждержавного об'єднання. Такі обмеження проявляються у формі регламентації видів податків, межі встановлення їх ставок, способів адміністрування тощо. У свою чергу, держави-члени міждержавного об'єднання погоджуються на обмеження своїх фіскальних повноважень тією мірою, наскільки їх інтереси краще задовольняються на рівні об'єднання, ніж на національному рівні. Тому створення однакових умов і можливостей, з одного боку, та податкова суверенність держав-членів об'єднання, з іншого, забезпечують основні інституційні принципи податкової гармонізації, зокрема:

принцип пропорційності - передбачає обмеження діяльності інститутів ЄС повноваженнями, наданими їм установчими документами ЄС та встановленими цілями європейської інтеграції (стаття 5 Договору про ЄС);

принцип субсидіарності - інститути ЄС не мають права самостійно втручатись у функціонування будь-якого з сегментів економіки держав-членів ЄС за винятком випадків, коли подібне втручання необхідне для виконання стратегічних завдань ЄС. (стаття 5 Договору про ЄС).

принцип одногосподності - будь-яке рішення щодо формування податкової політики в ЄС мають приймати за одностайною згодою держав-членів ЄС і зафіксувати у відповідній нормі інтеграційного законодавства. Можливість держави-члена ЄС накладати вето на будь-яке рішення у сфері гармонізації податків, що здатне спричинити згубні наслідки для економіки даної держави;

принцип податкової недискримінації - охоплює два основні положення: по-перше, неможливість прямого або непрямих оподаткування внутрішніми податками однією державою-членом ЄС продукції іншої держави-члена ЄС в розмірі, що перевищує оподаткування національної продукції; по-друге, держава-член ЄС не повинна

оподатковувати продукцію інших держав-членів ЄС внутрішніми податками з метою непрямого захисту своїй продукції (стаття 90 Договору про ЄС);

принцип нейтральності оподаткування - полягає у забороні відшкодування внутрішнього оподаткування при вивезенні продукції на територію іншої держави-члена ЄС в розмірі, що перевищує рівень сплачених прямих або непрямих податків.

Перші два принципи - пропорційності і субсидіарності виконують роль «вмонтованих стабілізаторів», — з одного боку, вони обмежують роль інституцій Євросоюзу, відстоюючи тим податковий суверенітет держав-членів ЄС, а з другого – забезпечують ефективність проведення податкової гармонізації.

Найбільшим успіхом податкової гармонізації можна вважати впровадження єдиних концептуальних підходів адміністрування основних податків. Так, *Маастрихтським договором* визначені основні положення країн ЄС щодо *уніфікації непрямих податків*: ПДВ сплачується в країні походження, єдність основної ставки ПДВ (не менше 15%) та пільгової (не менше 5 %), обмежене коло товарів, яке може бути звільнено від сплати ПДВ (переважно соціального призначення); уніфікація акцизів - на деякі товари (чай, сіль, цукор) відмінені, на інші (включаючи каву) встановлені єдині ставки. Також *визначені правила оподаткування прибутку*, зокрема, в частині амортизації, системи консолідованої звітності, звітного періоду – один рік, інвестиційних пільг.

В той же час, питання конвергенції податків у ЄС залишаються гострими та політично дискусійними. Податкова суверенність - основна складова національного суверенітету. Хоча члени Євросоюзу погодили напрями кооперації у фінансовій сфері шляхом підписання Маастрихтського договору та Пакту Стабільності й Розвитку, прийняття основних рішень у податковій політиці залишається прерогативою національних урядів. Великобританія, Данія, Швеція більш незалежні у прийнятті своїх рішень оскільки не є членами ЕВС. Для більшості країн ЄС прийняття рішень у фінансовій сфері обмежена фінансовою конвергенцією (виконання бюджетних та грошових критеріїв).

Також, спостерігається значна диференціація в структурі податкових надходжень в країнах «старих» та «нових» членах ЄС. В таблиці 2 наведена структурована система податків окремих країн ЄС (у % до ВВП). Відібрані п'ять «старих» країн-членів ЄС (із групи т. з. ЄС-15): Великобританія, яка реалізує неоліберальну модель бюджетно-податкової політики, Німеччина, Франція (переважно ліберально-обмежена модель) та Швеція, Данія (соціально-напружена модель). Для порівняння наведені дані по двох «нових» країнах-членах ЄС (із групи т. з. ЄС-12) — представники Східної Європи (Словаччина) та Балтії (Литва), які увійшли до ЄС у 2004 році.

Таблиця 2

Структурована система податків, у % до ВВП

Країна	Непрямі податки	Прямі податки	Соц. платежі	Загальна частка
Великобританія	13,3	15,5	8,0	36,7
Німеччина	11,7	10,2	18,0	40,4
Франція	15,3	11,1	18,2	43,9
Данія	17,2	29,9	1,7	49,0
Швеція	17,1	18,7	14,9	50,7
Литва	11,1	8,5	8,7	28,3
Словаччина	11,6	6,0	11,3	28,9

Загальні тенденції оподаткування в країнах ЄС:

1/. Із даних таблиці 2 видно, що *рівень оподаткування* (частка податкових надходжень у ВВП) в «старих» (ЄС-15) і «нових» членах (ЄС-12) коливається від 28-29% (Литва, Словаччина) до 49-51% (Данія, Швеція) Середній показник рівня оподаткування в країнах ЄС дорівнює 37,4 відсотка. Для Швеції, а також Австрії, Бельгії, Італії та Люксембургу

частки надходжень у ВВП непрямих, прямих податків, також соціальних платежів збалансовані.

2/. «Нові» члени ЄС мають суттєвий внесок податків на споживання в загальних надходженнях (в середньому на 8-10 % більше, ніж в ЄС – 15). Вони мають більш енергоємні технології і, як наслідок, оподаткування енергоносіїв податком на додану вартість.

3/. Спільним для країн ЄС є те, що частка акцизу на енергоносії в надходженнях акцизного податку значна і коливається від 54% – у Великобританії до 80% – в Італії.

4/. «Податковий демпінг» з боку «нових» країн ЄС призвів до значній диференціації в прямому оподаткуванні мобільних баз (капітал, праця):

- частка прямих податків у ВВП становить: у ЄС – 15 від 10,2% (Німеччина) до 30% (Данія), у ЄС-12 не сягає і 10%;

- різниця у ставках корпоративного оподаткування та прибуткового податку близько 10 відсоткових пунктів на користь ЄС-15.

Пріоритети оподаткування в країнах ЄС :

Данія, Великобританія, Нідерланди, Люксембург, Чехія – віддавання переваги оподаткуванню прибутку з корпорацій;

Німеччина, Франція, Австрія, Словенія, Польща – вирівнювання фіскальної функції прибуткового податку та соціальних платежів з працівників;

Данія, Швеція, Фінляндія, Нідерланди – максимальна увага можливостям податку з доходів фізичних осіб при незначному навантаженні на соціальні платежі;

Країни Балтії, Болгарія, Словаччина, Румунія - суттєве обмеження прогресії прибуткового податку з метою детінізації доходів окремих верств населення;

В Нідерландах, Ірландії та Кіпрі – податки на майно формують суттєву частину доходів бюджетів, а Великобританія і Норвегія (не є членом ЄС) активно розвивають ресурсне оподаткування;

«Податковий демпінг», який характеризується, перш за все, низьким рівнем ставок податку на прибуток, а також певними пільгами в оподаткуванні доходів громадян стимулює на єдиному європейському економічному просторі не тільки добросовісну (fair), але також і згубну (harmful) податкову конкуренцію. Результатом «податкового демпінгу» є те, що низькі податкові ставки, які використовують «нові» члени ЄС, фактично покриваються прямими фінансовими субсидіями, отриманими від країн-донорів Співдружності, ядро яких складають держави з високим рівнем оподаткування.

Заслужують уваги ініціативи Німеччини та Франції щодо запровадження тактики сучасної європейської податкової гармонізації:

- ♦ прийняття спільних рішень у сфері координації податкової політики ЄС шляхом одержання більшості голосів країн - членів ЄС; при цьому заборонити можливість накладання вето незгодними сторонами;

- ♦ укладання угоди з новими членами ЄС про своєрідний «податковий коридор», тобто фіксація і без того помірних ставок прямих та непрямих податків у країнах, які тільки вступили в ЄС, та недопущення їх зменшення в подальшому;

- ♦ необхідність проведення серйозних реформ в країнах, що приєдналися (особливо ті, які мають великий бюджетний дефіцит). Основна мета — забезпечити бюджетну економію та скоротити державні витрати;

- ♦ підвищення рівня прямого оподаткування, як одного із основних напрямів майбутньої податкової реформи у країнах, що приєдналися;

- ♦ нарощування надходжень за рахунок непрямих податків шляхом вирівнювання ставок ПДВ на різні види споживчих товарів.

Фактором, який гальмує вирівнювання податкових структур у країнах ЄС під впливом інтеграції, є різні *рівні мінімізації* їх економічних відносин. Адже чим більший тіньовий сектор, тим помітніше офіційний рівень перерозподілу ВВП відхиляється від фактичного податкового навантаження на економіку. І якщо зважити на те, найбільший у країнах ЄС обсяг тінізації економіки зафіксовано в Болгарії (32%), Греції (29%), Італії (27%), Іспанії

(23%), то очевидним є відставання їх реального рівня оподаткування від цього показника, наприклад, в Австрії, де найменший тіньовий сектор (9%). Фактична різниця між податковим навантаженням у північноєвропейських країнах, з одного боку, та південноєвропейських країнах і нових учасниках ЄС, з другого, є набагато більшою. У зв'язку з цим, останнім доводиться активно розвивати податковий інструментарій сприяння детінізації економічних відносин, насамперед певним чином оптимізуючи структуру оподаткування, щоб, усунувши диспропорції в податковому навантаженні на легальну і тіньову економіку, перейти до формування податкової політики за прикладом високо розвинутих країн ЄС.

Безумовно, на сьогодні у рамках ЄС ще залишається не вирішеним питання щодо формування єдиного оптимального європейського оподаткування, яке б виступало передумовою стабільно високих темпів економічного зростання інтегрованих національних економік. Гармонізація регулювання податкових відносин у рамках ЄС відбувається еволюційним шляхом, за допомогою поетапного встановлення нових вимог до податкових систем країн-членів об'єднання. Основна мета – досягти такого зближення соціально-економічного розвитку країн ЄС, за якого стала б можливою синхронізація змін (звуження чи розширення) податкового тиску.

2.4. Пріоритетні напрями реформування національної податкової системи. Європейський вибір України

Україна першою серед держав СНД 14 червня 1994р. визначила свої відносини з ЄС Угодою про партнерство і співробітництво. Крім цього, 11 червня 1998р. Президент України видав Указ «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» №615/98. Згідно із статтею 51 зазначеної Угоди наша країна має зобов'язання наблизити законодавство щодо непрямого оподаткування і оподаткування прибутку підприємств до норм і стандартів податкового права ЄС.

В 2006 році ДПС України стала членом Внутрішньо-європейської організації податкових адміністрацій (Intra-European organization of tax administration – IOTA). Організацію заснували податкові адміністрації європейських країн у 1996 році за підтримки Європейської Комісії. На теперішній час IOTA налічує 43 країн-членів.

Необхідність адаптації вітчизняних податків до законодавства ЄС сформульовано у Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції». Відповідною спробою визначення напрямків інтеграції податкової системи в Європейське Співтовариство стало затвердження 19 лютого 2007 р. Концепції реформування податкової системи України.

3 лютого 2008 року Україна є членом Світової організації торгівлі (СОТ). У 2010 році прийнятий Податковий кодекс, основною метою якого є наближення національної податкової системи до загальноприйнятих правил міжнародної та Європейської практики, у 2012 році парафована, а у 2014 році підписана Угода про асоціацію Україна – ЄС, яка на початок 2016 року ратифікована 28 членами ЄС.

Процес адаптації вітчизняної податкової системи до європейських стандартів має свою динаміку та особливості. В сучасних умовах визначальними напрямами роботи є:

- поступове наближення рівня оподаткування (на сьогодні частка податкових надходжень у ВВП становить близько 30%) до середнього показника країн ЄС (37,4%), усунення диспропорцій оподаткування мобільних (капітал, праця) та немобільних баз (споживання, природні ресурси, власність), показники фіскальної ефективності непрямого та прямого оподаткування становлять 14% та 9% к ВВП, тобто на рівні відповідних показників більшості країн - «нових» членів ЄС;

- вирішення питання щодо зменшення податкового тиску на економіку за рахунок зменшення ставок за основними бюджетоформуючими податками (податку на прибуток – до

18 відсотків) та подальшого скорочення кількості податків та платежів (з початку зменшено з 39 до 23, а з 2015 року залишилося 11 податків, точніше груп податків та платежів);

- проведення всеохоплюючих заходів на рівні кожної ланки ДФС України щодо автоматизації процесів оподаткування (електронна звітність, Єдиний реєстр податкових накладних, відшкодування ПДВ тощо) з метою усунення схем мінімізації, зокрема, по ланцюгу: вигодонабувач → транзитер → «податкова яма», залучення до сплати суб'єктів господарювання всіх категорій уваги, як основного елементу збільшення надходжень, зменшення частки тіньової економіки, яка за оцінками спеціалістів в 1,5-2 рази перевищує середній показник по ЄС, а також протидії корупції;

- упорядкування податкових преференцій, в тому числі інвестиційних пільг, в частині обмеження терміну їх надання (не більше, ніж п'ять років) та контролю використання вивільнених коштів за цільовим призначенням;

- вдосконалення підходів до оподаткування природних ресурсів та акцизного податку: частки цих платежів в загальних податкових надходженнях залишаються незначними (5% та 10% відповідно). На енергоносії (бензин, нафтопродукти, скраплений газ) припадає лише 30% надходжень з акцизного податку, хоча цей показник щороку має тенденцію до збільшення.

Щодо використання прогресивної ставки оподаткування фізичних осіб, то необхідно зазначити, що Україна пішла по шляху більшості «нових» держав-членів ЄС, які суттєво обмежили прогресію щодо сплати прибуткового податку на користь збільшення внутрішнього споживчого попиту та детінізації доходів заможних груп населення. Актуальною на сьогодні залишається теза відомого українського економіста В.М. Геєця, що шкала податків на доходи населення, яка існує в Україні (основна з 2016 року – 18%) — це однозначно шлях до збагачення багатих, а отже вона не зруйнує олігархію. Рівень оподаткування з цього податку (у відсотковому виразі к ВВП) в 2 рази нижче, ніж середній показник по ЄС. За даними державної податкової служби України половина тіньового сектору вітчизняної економіки складає заробітна плата у «конвертах». Тому на перспективу можливо очікувати розширення диференціації ставок податку з доходів фізичних осіб, не виключено, — в межах податку DIT, введеного в 90-х роках XX сторіччя скандинавськими країнами, і який користується все більшою популярністю у країнах «Старої» Європи.

Гармонізація оподаткування в ЄС — це процес, який має конкретні напрямки розвитку, свою динаміку. Європейські країни роблять спробу оптимізувати оподаткування (впроваджувати нові податкові технології на основі самооподаткування, підтримувати високий рівень соціальних стандартів тощо). Загальні тенденції оподаткування, що склалися в Європейському Союзі, мають стати орієнтиром для процесу адаптації податкових систем країн, які прагнуть вступити в ЄС. Наразі очевидно, що Україні необхідно швидше приєднатися до цього процесу, а ті сфери, які поки що найменш гармонізовані в ЄС, розвивати за власним «фіскальним сценарієм», тобто відповідно до моделі бюджетно-податкової політики, яку здійснює держава. Загальними пріоритетами повинні стати зменшення обтяжливості вітчизняної податкової системи, подальше скорочення податків та платежів, вирівнювання диспропорцій в оподаткуванні, зосередження на використанні інноваційних методів адміністрування, обмеження економічно необґрунтованих преференцій в оподаткуванні, удосконалення податкових інструментів стимулювання підприємництва, формування податкової культури та психологічного сприйняття бізнесом та населенням дій держави у сфері податкової політики.

Процес адаптації вітчизняної податкової системи до європейських стандартів повинен мати еволюційний характер і напередодні нової хвилі світової фінансової кризи базуватися на економічній і політичній стабільності в країні.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ до МОДУЛЯ

Практичне заняття №1

«Сучасні моделі реалізації бюджетно-податкової політики розвинутих зарубіжних країн»

Завдання для виконання:

З врахуванням зарубіжного досвіду спробуйте визначити основні елементи бюджетно-податкової політики України.

1. Якими показниками вимірюється рівень оподаткування.
2. Що розуміти під оптимальним рівнем податкового навантаження. Теоретичні і практичні висновки.
3. Навести приклади щодо оптимізації оподаткування в країнах - «старих» і «нових» членах ЄС.
4. На підставі аналізу будь-якої країни або груп країн висловити Ваше бачення стосовно формування власної моделі бюджетно-податкової політики України.

Форма звітності для виконання завдання

<i>Запитання</i>	<i>Аргументи</i>
1 – Якими показниками вимірюється рівень оподаткування.	
2 – Що розуміти під оптимальним рівнем податкового навантаження. Сформулюйте теоретичні та практичні висновки.	
3 – Навести приклади щодо оптимізації оподаткування в країнах - «старих» і «нових» членах ЄС.	
4 – На підставі аналізу будь-якої країни або груп країн висловити Ваше бачення стосовно формування власної моделі бюджетно-податкової політики України.	

Примітка: Кожним слухачем виконується одне практичне завдання на вибір із запропонованих (відповідь до 3 сторінок формату А4, шрифт 14).

Практичне заняття №2

«Адаптація податкової системи України до вимог ЄС»

Завдання для виконання:

Проблеми функціонування вітчизняної податкової системи та шляхи її наближення до європейських стандартів. Стисло сформулюйте Ваше бачення по кожному напрямку:

1. загальний рівень оподаткування;
2. обтяжливість та диспропорції в оподаткуванні;
3. тіньовий сектор;
4. збитковість та пільгове оподаткування;
5. інше.

Форма звітності для виконання завдання

Примітка: Кожним слухачем виконується одне практичне завдання на вибір із запропонованих (відповідь до 3 сторінок формату А4, шрифт 14).

<i>Завдання</i>	<i>Відповідь</i>
Проблеми функціонування вітчизняної податкової системи та шляхи наближення до європейських стандартів. Стисло сформулюйте Ваше бачення по кожному напрямку:	
1 – загальний рівень оподаткування;	
2 – обтяжливість та диспропорції в оподаткуванні;	
3 – тіньовий сектор;	
4 – збитковість та пільгове оподаткування;	
5 – інше.	

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ до МОДУЛЯ

Тест для самоконтролю

1. До негативних наслідків бюджетно-податкового регулювання держави належать:
  - ☐ нерівномірність економічного розвитку територій, регіонів
  - ☐ надмірна інфляція
  - ☐ довготривала економічна криза
  - ☐ надмірний податковий тягар на підприємництво
  - ☐ слабкий соціальний захист населення
2. Бюджетно-податкова політика виконує функцію економічного регулювання, коли:
  - ☐ виступає інструментом перерозподілу ВВП
  - ☐ виступає інструментом управління економікою
  - ☐ забезпечує необхідні фінансові ресурси для урядової діяльності
  - ☐ сприяє економічному зростанню та стимулює структурну перебудову економіки
  - ☐ держава здійснює трансфертні виплати окремим категоріям населення
3. Характерними рисами ліберально-обмеженої моделі бюджетно-податкової політики є:
  - ☐ мінімальне втручання держави на розподіл доходів
  - ☐ державний перерозподіл доходів для здійснення соціального урівноваження всіх соціальних груп населення
  - ☐ механізм самоорганізації ринка
4. Характерними рисами соціально-напруженої моделі бюджетно-податкової політики є:
  - ☐ невтручання держави в економіку
  - ☐ соціальна орієнтація за рахунок дії автоматичних стабілізаторів
  - ☐ політика вирівнювання держави у сфері заробітної плати
  - ☐ програма створення нових робочих місць професійної перепідготовки
  - ☐ всі варіанти відповідей вірні
5. Який принцип податкової політики використовується при аналізі справедливості оподаткування:
  - ☐ еластичності
  - ☐ множини податку
  - ☐ ефективності
  - ☐ податкоспроможності
6. Податок на прибуток підприємств є:
  - ☐ загальнодержавним;
  - ☐ місцевим
  - ☐ прямим
  - ☐ непрямим
  - ☐ прибутковим
7. Бюджетна конвергенція вирішує проблему:
  - ☐ гармонізації бюджетних систем країн ЄС
  - ☐ бюджетних дисбалансів в умовах зближення бюджетних систем
  - ☐ контролю над бюджетною і кредитно-грошовою політикою
  - ☐ правового забезпечення бюджетно-податкової політики

---

8. Система оподаткування - це:

- ☐ розподіл доходів і податкових зобов'язань платників податків
- ☐ відносини, що виникають між платниками та державою в процесі оподаткування
- ☐ сукупність податків і платежів, принципів, методів та засобів справляння і контролю за їх надходженням до централізованих фондів
- ☐ податкові надходження до бюджету

9. Податкова політика держави здійснюється:

- ☐ через державні фінансові інститути
- ☐ за допомогою прийняття спеціальних законів
- ☐ через органи місцевого самоврядування
- ☐ через податковий механізм

10. За рівнем стягнення види податків класифікуються на:

- ☐ загальнодержавні
- ☐ спеціальні (цільові)
- ☐ місцеві
- ☐ тверді, кратні суми, ступінчасті, регресивні, пропорційні, лінійні

11. За формою оподаткування види податків класифікуються на:

- ☐ податки на працю
- ☐ прями
- ☐ податки на капітал
- ☐ непрямі

12. Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається з:

- ☐ 1 січня кожного року і закінчується 1 січня наступного року
- ☐ 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року
- ☐ дати прийняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет

13. Основні критерії бюджетної конвергенції в ЄС:

- ☐ державний борг не може перевищувати 60 % ВВП
- ☐ в умовах економічної кризи бюджетно-податкова політика має бути активною
- ☐ валютний курс має змінюватись у вузьких межах без девальвації впродовж двох років
- ☐ бюджетний дефіцит не може перевищувати 3 % ВВП

14. Валовий внутрішній продукт держави (ВВП) – це:

- ☐ сукупна вартість за ринковими цінами усього обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених у даній країні впродовж одного року (не враховуючи надходження від їх експорту)
- ☐ сукупна вартість за ринковими цінами усього обсягу кінцевих товарів і послуг, вироблених у даній країні впродовж одного року (враховуючи надходження від їх експорту)

15. Чи є вірним твердження, що термін «податкова уніфікація» та «податкова гармонізація» мають однаковий зміст:

- ☐ Так
- ☐ Ні

---

16. Із наданого переліку оберіть податки на споживання:

- ☐ податок на додану вартість
- ☐ акцизний податок
- ☐ податок на прибуток
- ☐ податок з доходів фізичних осіб

17. Із наданого переліку, оберіть європейські країни, які не є членами ЄС:

- ☐ Бельгія
- ☐ Норвегія
- ☐ Латвія
- ☐ Швейцарія
- ☐ Австрія

18. Маастрихтським договором (1993р) визначені основи:

- ☐ створення Європейського Союзу
- ☐ уніфікації податків споживання
- ☐ гармонізації прямого оподаткування

19. Доповніть прогалини словами: Податкова гармонізація передбачає ...структури податкових систем, порядку стягнення податків і податкових платежів в усіх країнах суспільства:

- ☐ зведення до однакової
- ☐ приведення до відповідності
- ☐ повну уніфікацію
- ☐ стандартизацію

20. Із наданого переліку оберіть які явища сучасної глобальної економіки відносяться до фінансових «термітів»:

- ☐ ринкова конкуренція
- ☐ електронні гроші
- ☐ Інтернет-торгівля
- ☐ бюджетний дефіцит
- ☐ трансфертне ціноутворення

21. Характерними рисами неоліберальної моделі бюджетно-податкової політики є:

- ☐ низька питома вага бюджету в структурі ВВП
- ☐ державний перерозподіл доходів для здійснення урівноваження всіх соціальних груп населення
- ☐ законодавче забезпечення максимальної свободи суб'єктів ринку

22. Із наданого переліку оберіть країни, які проводять неоліберальну (приватно-корпоративну) бюджетно-податкову політику:

- ☐ Німеччина
- ☐ Швеція
- ☐ США
- ☐ Австралія
- ☐ Канада
- ☐ Велика Британія

23. Із наданого переліку оберіть країни з соціально-орієнтованою економікою:

- ☐ Канада
- ☐ Данія

-
- ☐ Велика Британія
  - ☐ Ізраїль
  - ☐ Нова Зеландія

24. План Європейського Союзу розробляється на період:

- ☐ 5 років
- ☐ 7 років
- ☐ 12 років

25. До структурних елементів тіньової економіки належать:

- ☐ неформальна економіка
- ☐ прихована
- ☐ підпільна (кримінальна)
- ☐ всі відповіді вірні

26. Найбільша частка у структурі тіньової економічної діяльності належить

- ☐ нафтовидобувній галузі
- ☐ сільському господарству
- ☐ промисловості

27. Тіньовий сектор у фіскальному розумінні – це:

- ☐ розмір ВВП, виведений з-під оподаткування через інститут податкових оптимізаторів, що перетворює активи та розрахунки за них у готівкову форму на території України або на рахунках закордонних банків
- ☐ обсяг доходу суб'єктів господарювання, з якого не утримані податки
- ☐ втрати державного бюджету від ухилення від оподаткування
- ☐ розмір валового доходу підприємств «групи ризику»

28. Найбільшу частку в обсязі тіньового сектору складає:

- ☐ податок на прибуток
- ☐ податок з доходів фізичних осіб
- ☐ податок на додану вартість
- ☐ акцизний податок

29. Із наданого переліку оберіть об'єктивні чинники, які впливають на формування податкового потенціалу:

- ☐ податкове законодавство
- ☐ прибутковість суб'єктів господарювання
- ☐ галузева структура господарства
- ☐ рівень соціально-економічного розвитку
- ☐ кількість наданих пільг
- ☐ обсяг, структура експорту та імпорту

30. Складовими податкового потенціалу є:

- ☐ реалізована складова
- ☐ нереалізована складова
- ☐ потенційна база оподаткування
- ☐ всі відповіді вірні

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Тема 1

Основні джерела

1. Кущенко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч.-метод. посібник. — К.: КНЕУ, 2002.-256с.
2. Крисоватий А.І. Аксиоми суспільного вибору в податкових фінансах. //Економічна теорія. К., ІСП НАН України. 2007, №4, с.30-40.
3. Варналій З. Підвищення ефективності податкової політики як чинник конкурентоспроможності підприємництва України // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. пр. — К.: Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2009. — Вип. 19. — С. 24.
4. Максимова Л.П., Федорченко Д. С. Вплив системи податкового регулювання на конкурентоспроможність вітчизняної економіки // Фінанси України. — 2007. — № 6. — С. 58—59.
5. Геец В. Бюджетная политика в Украине: проблемы и перспективы. //Зеркало недели, 2004., №5 (7 февраля).
6. Держкомстат України. — www.ukrstat.gov.ua.
7. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия. — М., 1995. — С.456.
8. Strengthening Fiskal Credibility. Fiskal Update/ IMF, January 2011.
9. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України /кол. авторів, аг. Редакція, передмова Ф.О. Ярошенка/ - К.: Зовнішня торгівля; УДУФМТ. 2010. 592с.

Додаткові джерела

1. Литвиненко Я. В. Податкова політика : навч. посіб. / Я. В. Литвиненко. — К. : МАУП, 2003. — 224 с.
2. Економічний аналіз у діяльності органів державної податкової служби України. Ч.1 «Аналітична складова у діяльності органів ДПС України». Навч. посібник для слухачів проф.прогр.підвищення кваліфікації/ ДПС України; Упоряд. І.С.Санжаревська, Н.В.Нечай. - К.: ДП «ІВЦ ДПА України», 2011. — 336с.
3. Бурда, Майкл, Виплош, Чарлз. Макроекономіка: Європ. Контекст /Пер. з анг.— К.:Основи, 1998 — С.76-102.
4. Мікроекономіка і макроекономіка / За ред. С.Будаговської. — К.: Основи, 1998.
5. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М. : Наука, 1993. — 572с.
6. Деньги, 2012, №3(221), с.16-19.
7. Инвест газета, 2012, №3, с.14-15.
8. Розпутенко І.В. Бюджетний процес. — К., 1997.
9. ИвановЮ.Б. Налоговый менеджмент: учеб. пособие. / Ю.Б. Иванов, В.В. Карпова, Л.Н. Карпов. — Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. — 488 с.

Тема 2

Основні джерела

1. R a j a n R., B i r d G. Economic Globalization: How Far and How Much Further? // World Economics. 2001. Vol. 2. N 3. July – September.
2. Погорлецкий А.И. Конвергенция национальных налоговых систем//Вестн. С-Петербур. ун-та, 2005, Сер.5.,Він 2, С.65-73.
3. Норберг Ю. «В защиту глобального капитализма» / Пер. с англ. М.: Новое издательство,2007.-272с

4. Свешніков С.М. Моделі бюджетно-податкової політики зарубіжних країн// Теорія і практика підвищення кваліфікації (Аспекти державної податкової служби), К., 2012, -№ 1(3), - С.51-57
5. Валігула В. Теоретичні засади міждержавної податкової гармонізації та характеристики податкових систем країн Європейського Союзу в контексті євроінтеграції України.//Світ фінансів.- 2008.-№1, с.183-194.
6. Girard–Vasseur M., Guieze J.–L. Tax competition in EU15: what is the reality? / Ecoweeek. Special Issue. – Paris: BNP Paribas, 2004. – 21 p.
7. Сабельников Л. В., Зотов Г. М., Чеботарева Е. Д. Налогообложение в Европейском Союзе. М., 2005- с 201
8. Зорилэ Д. В. Изменение налогового законодательства ФРГ под воздействием интеграционных процессов в рамках Европейского Сообщества //Дайджест Финансы. 2005. № 1 (97). Январь. С. 36.
9. Геєць В. Деякі порівнянні ознаки трансформаційних моделей економіки України і Росії // Економіка України. – 2005. – С.14 – 17.
10. ДПС України: «Обсяг тіньового сектора економіки складає не менше 350 млрд. грн на рік».[Електронний ресурс]:- РБК Україна – Режим доступу: URL: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/gnsu-obem-tenevogo-sektora-ekonomiki-sostavlyayet-ne-menee-19082012162000>.
11. Diamond J., Zodrow G. Economic Effects of a Personal Capital–Income Tax Add–On to a Flat Tax // FinanzArchiv. – 2007. – Vol. 63. – No. 3. – P. 374–395.
12. Genser B., Reutter A. Fiscal Policy in Action. Moving Towards Dual Income Taxation in Europe // FinanzArchiv. – 2007.– Vol. 63. – No. 3. – P. 436–456.

Додаткові джерела

1. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция: учебное для вузов. – М.: Международные отношения, 2003 – 399 с
2. Мовсесян А. Г. Мировая экономика: учебник для вузов / А. Г. Мовсесян, С. Б. Огневцев. – М.: Финансы и статистика, 2001 – 654 с.
3. А. С. Захаров, «Налоговая політика ЕС: правовое основы», //Журнал «ЗАКОН», сентябрь 2007.
4. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. М.: Инфра-М. 2006.
5. Экономика и финансы. EDI-Press & Web Mission, 2000-2006. URL: http://slovari.yandex.ru/dict/glossary/article/91/091_846.HTM (Дата обращения: 17.09.2008г.)
6. Пансков В.Г., Князев В.Г. Налоги и налогообложение: Учебник для вузов. М.:МЦФЭР,2003, с.228.
7. Кузык Б. Н., Яковец Ю. В. Россия-2050: стратегия инновационного прорыва. М., 2004. С. 322–323; Семенов Ю. И. Философия истории. «Современные тетради». М., 2003.
8. De Long B. In Praise of Historical Economics // World Economics. 2002. Vol. 3. N 1. January –March.
9. Погорлецкий А. И. Внешние факторы формирования национальной налоговой политики. СПб., 2004. С. 96–118.
10. Налоговые системы государств-членов Евразийского экономического сообщества: Учебное пособие. Под ред. д.э.н., профессора А.З. Дадашева — М.: , 2002. — 304 с. (с.181-186) ISBN 5-93094-061-4
11. Погорлецкий А. И. Электронная коммерция и гармонизация налоговых систем в мировой экономике // Финансовый мир. Вып. 1. М., 2002.
12. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри/ За ред.. С.І.Юрія, Є.В. Савельєва. – К., Знання, 2007 – 595с.

-
13. Гусак О.Ю. Особливості застосування податків на споживання в країнах Європейського союзу // Формування ринкових відносин в Україні. - 2008. - №12. - С.26-31.
  14. Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Вплив поглиблення інтеграції на податкову політику країн – учасниць ЄС // Фінанси України. – 2009. - №2. – С.31-43.
  15. Лютий І.О., Дрига А.Б., Петренко М.О. Податки на споживання в економіці України. - К.: Знання., 2005. – 355с.
  16. Румянцев А. Гармонизация налоговых систем стран–членов ЕС //Экономика и жизнь.2003.№ 43
  17. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України // Фінанси України -2008. - №2. – С.68-81.
  18. *Єфименко Т.* Податковий кодекс України: питання ефективності та суспільної злагоди //Фінанси України. – 2007. – № 5. – С. 3–11.
  19. Світовий Банк. Створення фіскального простору для економічного зростання. Огляд державних фінансів України: Звіт № 3667–UA.– Вашингтон: Світовий банк, 2006.–185 с.
  20. *Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.)* «Шляхом європейської інтеграції» (2005) / Авт. кол.: А.Гальчинський, В. Геєць та ін. Нац. Ін–т стра–тег. дослідж., Ін–т екон. прогнозування НАН України, М–во економіки та з питань європ.інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
  21. *Snossen S.* Tax Policy in the European Union: A Review of Issues and Options // FinanzArchiv. – 2007.– Vol. 58. – No. 4. – P. 466–558.
  22. *Жаліло Я.* Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика. – Сер.: «Економічні стратегії» . – Вип. 8. – К.: НІСД, 2003. – 368 с.
  23. *Онуфрик М.* Порівняльний аналіз податкових систем і податкового навантаження країн–членів ЄС та України // Економіка і держава. – 2006. – № 11. – С. 14–18.
  24. *Шевчук В.* Передумови та загрози «перегріву» ринку нерухомості та механізми його врегулювання // Стратегічні пріоритети. —2006. – № 1. – С. 118–127.
  25. *Alm J., Saavedra P., Sennoga E.* How Should Individuals Be Taxed? Combining «Simplified», Income, and Payroll Taxes in Ukraine//FinanzArchiv.–2007.–Vol. 63. – No. 3. – P. 350–373.
  26. Крисоватий А.І., Кошук Т.В. Діалектика трансформації податкової політики України в контексті європейської інтеграції // Журнал європейської економіки. - 2005. - Том 4. - № 2. - С. 185 – 202.

ЗМІСТ

Назва	Сторінка
Програма Модуля	3
Теоретичні та інформаційні матеріали до Модуля	7
Теоретичний матеріал до Модуля	9
Види навчальної діяльності до Модуля	30
Підсумковий контроль до Модуля	32
Список рекомендованих джерел до Модуля	35

Навчальне видання

**Навчальний посібник до модуля
«Бюджетно-податкова політика сучасної держави
та гармонізація податкових систем країн ЄС. Вектори для України»**

Автори:

*Свешніков Сергій Миколайович
Юрченко Володимир Володимирович
Крижановський Віктор Іванович*

Видавництво “_____”
Реквізити видання